

KAMSSA 2022 GUIDE
P320/3
FASIHI YA KISWAHILI
KARATASI YA TATU

UGANDA ADVANCED CERTIFICATE OF EDUCATION

MWONGOZO WA KUSAHIHISHIA 2022.

RIWAYA

KARATASI YA TATU.

1. Utangulizi unaofaa. 3 x 1	03
Hoja 14 x 2	28
Hitimisho 2 x 1	02
	33

Utengano :

- Makuu anatengana na Mwanasururu
- Maimuna anatoroka nyumbani
- Musa baada ya kupigwa na Makuu harudi nyumbani tena.
- Makuu na Zanga wanafungwa jela miaka miwili.
- Maimuna alitengwa na mandhari ya ulimwengu.
- Wanawake kuachiwa majukumu ya nyumbani na wanaume.
- Utengano kati ya makazi ya matajiri na maskini.
- Makuu anatengana na nafsi yake.
- Makuu anatengana na tabia yake ya kikatili.
- Musa anatengana na tabia potofu ya anasa.
- Maimuna mwishowe anatengana na tabia ya ukahaba.
- Kabi anatengana na maisha ya uvuvi.
- Tamima kutenganishwa na kitoto chake baada ya kujifungua.
- Makuu kuaga dunia.
- Kabi na Maimuna kuacha maisha ya ukapera.
- Kabi na Maimuna kutengana na maisha ya umaskini.

(14 x 2)

28

2 Wasifu wa wahusika:

a) Makuu.

Huyu ni mhusika mkuu na ni babake Maimuna na Musa:

- Ni mzinzi. Ingawa ashaoa anafanya mapenzi nje ya ndoa.
- Ni katili.
- Ni mnafiki
- Ni mwenye hasira.
- Ni fisadi mkubwa. Aliwadhulumu wananchi katika njia za kifisadi.

Utangulizi wa mhusika 1 x 1

Hoja

(5 x 2) 10.

b) Kaziya.

Ni mwanamke anayefanya umalaya na sampuli tofauti ya wanaume. (1 x 1) 01

- Ni mjanja
- Mwenye chuki (wanaume)
- Laghai
- Ni mnafiki
- Ni mchochezi.
- Ni jasiri. Anatoa uovu wa Makuu hadharani.
- Ni mrembo. Anayo sura jamali.
- Ni kahaba.

(5 x 2) 10

c) Maimuna.

Huyu ni mwanawe Makuu na baadaye anaolewa na Kabi. (1 x 1) 01

- Ni jasiri. Anaamua kumtafutia mamake mkunga bila idhini ya babake.
- Ni mtiifu. Anaogopa kuvunja sheria za babake.
- Ni mwenye huruma. Anamhurumia mamake anapokuwa na uchungu wa uzazi.
- Ni mwenye msimamo thabiti.
- Ni mwenye mapenzi ya dhati.
- Ni mwimbaji hodari.

(5 x 2) 10.

3.a) Dhamira ya mwandishi wa Riwaya:

- Utangulizi unaofaa. (2 x 1) 02
- Dhamira ya Usafi. Anadhamiria kutuonyesha uchafu wa mazingira linavyotatiza jamii.
- Dhamira ya mapenzi. Mapenzi ambayo yapo sio ya kweli. Uk. 5
- Wizi na magendo. Anadhamiria kutuonyesha jinsi watu wametajirika na mali ya wizi. Mwinyi alirithi mali ya wizi. Uk. 15.
- Anadhamiria kutuonyesha jinsi umaskini umekithiri katika jamii. Mfano mzuri ni familia yake Cheusi. Uk. 24.
- Anadhamiria kutuonyesha umuhimu wa ujasiriamali. Cheusi anawekeza iliapate zaidi. Uk. 29

(5 x 3) 15

b) Mafunzo:

- Tuwe na mapenzi ya kweli.
- Tuwaheshimu wazazi wetu.
- Umdhaniyae siye.
- Kikulacho kinguoni mwako.
- Tutie bidii katika kila kitu ambacho tunakifanya.
- Tuwahurumie wenzetu.
- Tuwe na shukrani kwa waliotusaidia maishani.

(8 x 2) 16

33

4. Ujumbe unaotolewa na mwandishi wa riwaya ya Kiu.

- Utangulizi unaofaa (3 x 1) 03
- Mapenzi. Mfano mzee Mwinyi anampenda Bahati.
- Usaliti. Idi anamsaliti mzee Mwinyi.
- Mila na desturi. Arusi yao Idi inafanyika kiislamu.
- Utajiri. Mzee Mwinyi anaendeleza hii maudhui kitabuni.

- Umaskini. Cheusi ni mwanamke maskini.
- Tamaa. Idi ana tamaa ya mali yake mzee Mwinyi.
- Utengano. Idi na mzee Mwinyi wanatengana, cheusi na baba Bahati.
- Ulevi. Idi anaendeleza maudhui hii kitabuni.
- Kiu. Bahati ana kiu ya kumuona babake.
- Unyanyasaji. Kidawa na Tatu wananyanyaswa na waume wao.
- Uasherati. Idi na Bahati wanafanya mapenzi kabla ya kuoana.
- Kifo. Tunaelezwa kuhusu kifo chake mzee Mwinyi.
- Unafiki. Idi anajifanya kumpenda mzee Mwinyi kumbe alipenda tu mali yake.
- Wizi. Idi anamuibia mzee Mwinyi hela zake.

(14 x 2)

28

02

33

Hitimisho unaofaa

5. Utangulizi

(3 x 1) 03

Susan ni mfano bora wa kuigwa na vijana wa siku hizi.

- Ni mwerevu sana.
- Mwenye bidii.
- Ni mshupavu. Anabishana na babake anapomfukuza Roselyn.
- Ni mwenye mapenzi ya dhati.
- Ni mdadisi. Alipenda sana kufahamu mambo.
- Mwenye msimamo thabiti.
- Mtiifu. Anawatii wazazi wake.
- Ni mkarimu. Anawakaribisha wanafunzi wenzake chumbani mwake.
- Ni mvumilivu.
- Ni mpole.
- Ni mcheshi.
- Mwenye kujiheshimu.
- Mpenda haki
- Mwenye dini.
- Mwenye huruma. Anamhurumia Roselyn anapofukuzwa nyumbani.
- Mwenye moyo wa kusaidia.
- Muaminifu. Hitimisho.

14 x 2 28

02

33.

6. a) Matatizo yanayowakabili wananchi katika riwaya ya Nguvu ya sala.

Utangulizi Unaofaa.

(3 x 1) 03.

- Maji machafu.
- Harufu mbaya
- Ukosefu wa ajira
- Machovu ya siku nzima ya kuzunguka zunguka.
- Makelele mengi.
- Ukahaba.

- Njaa.
- Ukatili.
- Umaskini. (7 x 2) 14

b) Tamathali za usemi alizotumia mwandishi.

- Taswira – Uk. 2, uk. 5
- Tashibii – Steve alihema kama fahali.
- Methali – Ukilima pantosha. Utavuna pankwisha.
- Kuchanganya ndimi – Pythagoras theorem, pressure, binomial theorem.
- Utohozi – buluu, blanketi.
- Kisengere nyuma – uk. 15, 125
- Ndoto – uk. 27, uk. 55
- Barua – Roselyn anamuandikia Susan barua.
- Kinaya – uk. 140

(8 x 2)
33.

7. Utangulizi unaofaa

(alama 03)

Maudhui ya Umaskini

alama 14.

- Mzee mwenye kikohozi ni maskini. Uk. 12
- Baraka anakosa pa kulala anapowasili mjini.
- Ofisi ya polisi ya Katwe ni kuukuu.
- Mamake Baraka ni maskini.
- Shule ya msingi ya Kibande ina majengo mabovu.
- Mwalimu Mpamire anavaa mararuraru yaani nguo kuukuu.
- Mzee Kabwela ni maskini.
- Mandela analala kwenye vipande vya mikeka.

Maudhui mengine.

- Nafasi ya mwanamke.
- Mapenzi na ndoa.
- Elimu
- Dini
- Ukatili.
- Uasherati
- Mabadiliko.
- Ukoloni mambo leo.
- Utabaka
- Siasa
- Wizi.

Hoja
Hitimisho

7 x 2 = 14
2 x 1 = 02.
33

8. Wasifu wa Wahusika:

a) Baraka.

Utangulizi unaofaa.

1 x 1 01

- Mwenye matumaini.
- Mwenye mapenzi.
- Mvumilivu.
- Ni shujaa.
- Msomi.
- Mwerevu
- Mkarimu.

5 x 2 10

b) Baguma.

Utangulizi unaofaa.

1 x 1 01

- Ni mlezi bora.
- Mpenda siasa.
- Msamaria mwema.
- Msomi
- Mwenye huruma
- Mkatili
- Mlanguzi
- Mshirikina.
- Ni mkarimu.

5 x 2 10
11

c) Madikizela.

Utangulizi unaofaa.

1 x 1 = 01

- Ni mtetezi wa haki.
- Mwenye mapenzi.
- Mpenda elimu
- Kiongozi hodari
- Shujaa
- Mzalendo.
- Mwerevu
- Msema ukweli.

5 x 2 10
11

9. a)

Kabla ya dondoo.

- Baada ya Akida kuachiliwa huru, wanaandamana hadi mtaa wa Falkland anapoishi Tim na Akida anakaribishwa kwafuraha. Akida anamuuliza Tim kama ana habari zozote kumhusu mzee Sululu na anamuahidi kuwa atamueleza kila kitu

.(3 x 1) 03

Katika dondoo.

- Akida anaisoma barua iliyoandikwa na mzee Zablon akikiri kumuua mzee Sululu. Anamuomba msamaha babake Akida. Akida analia sana baada ya kufahamu kuwa babake mpendwa hayupo tena. Tim anajaribu kumliwaza. (2 x 1) 02

Baada ya dondoo.

- Akida anatulia baada ya kulia na anaendelea kumuuliza Tim alijuaje alikuwa pale mahakamani. Tim anamuambia walikuwa wameenda kusikiliza kesi yake kasisi John. (3 x 1) 03

b) Maudhui.

- Elimu – Mzee Zablon anaandika barua kuonyesha kisomo haba.
- Ukatili – Mzee Zablon anasema kwamba mkewe na watoto wake waliuawa kiukatili.
- Vifo – Akida anazungumzia vifo vya wadogo zake na babake.
- Ukabila – Wakoroshu kuwaua Wakanju.
- Mapenzi – Akida anasema babake ni mboni ya jicho lake.
- Ajali - kifo chake mama Akida. (5 x 2) 10

c) Hisia za mhusika anayezungumza.

- Hisia ya huzuni.
- Hisia ya mapenzi. (2 x 2) 04

d) Mbinu za kisanaa.

- Taswira. Picha ya Akida anavyolia.
- Semi. Mboni ya jicho
- Mdokezo. Langu jamani.....
- Tanakali sauti. Kwikwi za kilio.
- Barua anayoiandika mzee Zablon. (4 x 2) 08

e) Mafunzo katika dondoo.

- Ulipizaji kisasi ina madhara makubwa sana.
- Hasira ni hasara.
- Kikulacho kinguoni mwako.
- Majuto ni mjukuu.
- Tuwe na urafiki wa kweli. (1 x 4) 04

10. a) Kabla ya dondoo.

- Jedi anatoka kazini na kufika jijini Nairobi. Anatembea akielekea Kencom kupanda mabasi ya 46.
- Anaona ndege inagonga ghorofa refu. (2 x 1) 02

Katika dondoo.

- Jedi anaona katika televisheni maneno BREAKING NEWS! na hapo ndipo alifahamu kuwa Marekani ilikuwa imeshambuliwa.
- Anapowasili nyumbani anamkuta Matayo ashawasili. Matayo na Jedi wanazungumzia lileshambulizi. (3 x 1) 03.

Baada ya Dondoo.

- Jedi anamuambia Matayo jinsi amefadhaika mno na yale mauaji pamoja na uharibifu.

- Chajio kilipokuwa tayari vijana hawa wakaingia katika shughuli za mlo.

(3 x 1) 03.

b) Maudhui yanayojitokeza:

- Maudhui ya ugaidi pale Alkaida wanapowashambulia Marekani.
- Umaskini
- Njaa
- Ukatili
- Vifo.

(5 x 2) 10

c) Hisia za wahusika wanaozungumza.

- Hisia za hasira
- Hisia za huzuni.

(2 x 1) 02.

d) Mbinu za kisanaa

- Kisengere nyuma – nikakumbuka.
- Tashbihi – kama gunia.
- Nidaa – kwelikweli!
- Taswira – nilichukua kikombe.
- Semi/nahau – cha mtema kuni.

5 x 2 10.

e) Ugaidi husababisha maafa mengi.

- Tuwe na moyo wenye huruma.

1 x 2 02

f) Mandhari katika dondoo.

- Jumba la ufundi.
- Vituo vya magari.
- Vijia vya Kawangware.
- Nyumbani kwake Matayo.

1 x 2 02.

11. Uongozi mbaya:

Utangulizi unaofaa

3 x 1 03.

- Uongozi wa kifalme wa Kamanzi ni wa kiimla.
- Viongozi wa Bunyangabo wana hasira.
- Hawajali maslahi ya wananchi.
- Viongozi hawakuwaruhusu wananchi kutembea kwa uhuru wao haswa usiku.
- Viongozi waliwadhulumu wananchi.
- Viongozi walikuwa wajeuri kwa wananchi.
- Viongozi walikuwa wakatili. Waliwaua wananchi bila sababu.
- Viongozi kuanzisha utozaji kodi wa thuluthi tatu kwa mavuno kuwaibia wananchi. (7 x 2)
- **Maudhui mengine.**
- Unyanyasaji.
- Tanzania/vifo.
- Usaliti
- Upinzani
- Uhasama.
- Utamaduni.
- Uzalendo.
- Ushujaa.

- Mabadiliko.
- Mapenzi. (7 x 2)
- Hitimisho. (2 x 1)

33.

12. a) Mbinu za lugha katika riwaya ya uhasama kilimani. Utangulizi unaofaa. 3 x 1 03.

- Tashbihi-iliwabidi watulie kama maji ya mtungi.
- Methali- wapiganapo tembo, ziumiazo ni nyasi.
- Majazi-mifano ni obweera kumaanisha umaskini.
- Taswira- picha yake Kitholthu anavyouliwa na Mwanzira.
- Nidaa- Naam!!
- Takriri-Twapu! Twapu! Twapu! Twaipu!
- Mdokezo-Ni....mm....me....mko....see....see....
- Semi/nahau- Maji yamezidi unga.
- Tashhisi-Upepo mwanana ulikuwa ukiitikisa miti.

7 x 2 = 14.

b) Maadili.

- Umoja ni nguvu.
- Tuwe wazalendo.
- Tunafaa kuwa shujaa kama mwanamke yule Mabiraki.
- Muacha mila ni mtumwa.
- Tupinge uongozi mbaya.
- Kikulacho kinguoni mwako.
- Mabadiliko ni sehemu muhimu katika maisha.
- Tupigane dhidi ya utumwa.

(8 x 2) 16

33.

13. mbinu za kisanaa:

- Utangulizi unaofaa. 3 x 1 03
- Tashbihi-masomo alinyamaza kimya kama maji ya kisimani.Uk.5
- Taswira-Picha ya jinsi mwanawe masombo alivyopashwa tohara. Uk.22
- Balagha-mamake Masombo anamuuliza, wakikuua ni nani atanizika? Uk.31.
- Semi-Masombo anatuambia kwamba alipiga moyo konde. Uk.2
- Nidaa-Nini! Mkewe Masombo alimaka.
- Tanakali sauti- Masombo anachukua kitamba chake cheupe pep e pe.
- Chuku- Mziki katika sherehe ya mtoto wake Masombo ulisikiks umbali wa maili sabini. Uk.205
- Utohozi-Benki-Bank, Akaunti-account.
- Methali- Uchungu wa mwana aujuaye mzazi.Uk.40
- Kuhamisha ndimi- Thank you very much.Uk.13
- Kuchanganya ndimi- Sorry, villagers, public transport.
- Ndoto- Masombo anaota ndoto ya ajabu. Uk.2
- Barua- Polisi wanaotoka katika kituo cha Buhugu wanakuja na barua inayowaruhusu kumkamata Masombo.
- Kisengere nyuma- Masombo maisha yake siku ya nyuma.

- Hotuba.
- Ngoma.
- Utabiri.
- Kinaya.
- Taharuki.

Hoja

$$14 \times 2 = 28.$$

Hitimisho

02

14. Sifa za wahusika:

a) Masombo.

- Utangulizi unaofaa 1x1
- Ni mtiifu
- Mwenye bidii.
- Mwenye hasira.
- Ni msomi
- Ni mvumilivu.
- Ni mwenye mapenzi
- Ni mcha Mungu.
- Ni mbadhirifu.
- Ni mkarimu.

01

$$5 \times 2 = 10$$

b) kusolo.

Utangulizi unaofaa

$$1 \times 1$$

01

- Ni mwenye matusi. Anamtusi Masombo.
- Ni mchapakazi.
- Ni mfiadi. Anazitumia vibaya hela za kanisa.
- Ni kiongozi mbaya.
- Ni msomi.
- Mwenye hasira.
- Ni mwenye chuki. Anamchukia Masombo.

$$5 \times 2$$

c) Bwana Mjanja.

Utangulizi unaofaa.

$$1 \times 1$$

- Ni msomi.
- Ni mjanja sana
- Ni mfiadi.
- Kiongozi mbaya.
- Ni msaliti.
- Ni muongo.
- Ni muoga.

$$5 \times 2$$

10

MWISHO

